

A black and white photograph of a man and a woman in graduation attire. The man, on the right, wears a dark cap and a dark polo shirt, smiling warmly at the woman. The woman, on the left, wears a graduation cap with a tassel and a dark gown, smiling back at him. They are embracing, with the man's hands resting on the woman's arms. The background is dark and out of focus.

Proa

J. N. SANTA EU L À L I A
La sorra vermella

J. N. SANTAEULÀLIA

LA SORRA VERMELLA

Proa

Aquesta obra ha comptat amb un ajut
de la Institució de les Lletres Catalanes

PROA
A Tot Vent

Primera edició: maig del 2017

© J. N. Santaaulàlia, 2017

Drets exclusius d'aquesta edició:
Raval Edicions SLU, Proa
Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-675-6
Dipòsit Legal: B. 6.953-2017
Composició: Víctor Igual, SL
Impressió: CPI (Barcelona)

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor
qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes
per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos
Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun
fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

Em vaig penjar l'escopeta a l'espatlla i vaig obrir el portal de la serradora. Era encara negra nit. El llum del llindar de ca la Viuda, a l'altre costat del pati, cremava esmorteït entre la boira. Ressonava, en la fosca, la ronquera del riu. Mentre em bufava les mans, l'Esquitx se'm va acostar, remenant la cua.

–Au, torna a la caseta o se't gelarà el morro.

Em mirava amb ulls de pena, gemegós. Vaig amanyagar-li el coll amb una mà.

–Ni parlar-ne. Ens esguerraries la cacera, gamarús!

En Pedro sortia de la serradora empenyent la moto, les mans al manillar, les ulleres de motorista posades, abrigat amb la vella caçadora de couro. Muntat al seient, va engegar a la tercera estrebada.

–Puja, Quilis.

Vaig acomodar-me al darrere, i la moto va arrencar amb una embranzida, escombrant amb la llum del far, a través de la boira, la casa de la Viuda, el vell roure del pati i els troncs que s'apilaven davant la serradora, encara enfarinats per la primera neu de la temporada. L'aire, glaçat, em tallava la cara. Em vaig calar bé la boina i em vaig apujar el tapabocques fins als ulls.

Després de travessar el poble adormit, vam tirar cap amunt. La neu, que no havia pres a la carretera, encara emblanquia els marges. Poc després trencàvem a l'esquerra i

enfilàvem un camí ple de sots que serpejava pel bosc, sempre amunt. En Pedro anava reduint la velocitat a mesura que augmentava el gruix de neu. Vam fer l'últim tram en primera.

Ja clarejava quan vam arribar a la barraca, al costat d'un rierol que partia, com una esclatxa negra entre la neu, la petita vall on s'acabava el bosc. Vam deixar la moto allà i vam caminar per la neu paral·lels al corrent. Ens vam aturar en un clap de pins retorçats sobre un petit tossal, de cara al vessant boirós de les Esquerdes. Un cop parapetats darrere una roca, asseguts sobre un tronc caigut, vaig carregar l'escopeta i vaig passar-la a en Pedro, que va posar-la davant seu, els canons apuntant cap al rierol.

–Quan som per aquí –vaig murmurar al cap d'una estona–, sempre penso en la Casa del Llano. Tu no?

Vaig fer una pausa, però en Pedro no va badar boca.

–Tantes hores de guàrdia, pelant-nos de fred, amb el fusell a les mans...

En Pedro, sense mirar-me, va creuar un dit sobre els llavis. Almenys a la Casa del Llano es podia parlar... I fumar, quan ens duïen tabac. Però els isards tenen l'oïda i l'olfacte més esmolats que els moros i els falangistes amb qui vam disputar-nos durant mesos i mesos aquell tros de terra eixorca, a tocar de Saragossa.

–Estigues quiet –va xiuxiuejar en Pedro.

–Ja m'agradaria...

La claror augmentava per moments. De tant en tant, un clap de boira passava davant nostre, arrossegant-se sobre el rierol.

Vam restar una llarga estona, callats com morts, amb els dits balbs i el cul i els peus gelats, fins que en Pedro em va tallar un badall amb un cop de colze. Amb el dit m'assenyala un punt de la vall, cap amunt, on vaig veure dos isards que baixaven vora l'aigua. En Pedro, molt a poc a poc, va

empunyar l'escopeta i, amb la culata al muscle, es va inclinar endavant per recolzar-se en la roca. Amb l'índex acariciava el gallet.

Abans que sonés l'escopetada, els isards es van quedar immòbils, amb una pota arronsada i el cap aixecat, els ulls inquietos sota les banyetes torçades, ensumant l'aire. Tot seguit, una esgarrifança els va estremir la pell i, de cop, van arrencar a córrer rierol avall com si els haguessin clavat una agulla a les anques. Van passar esperitats davant nostre, els seus unglots ressonant contra la neu.

En Pedro els va seguir amb l'escopeta i va disparar els dos canons, però els isards es van escapolar avall, corrent en zigzag amb àgils cabrioles, saltant i botant com dues bèsties enfollides.

—Adéu estofat —vaig remugar.

En Pedro es va posar dret, amb cara de tres déus; un fil de fum sortia dels canons de l'escopeta.

—Què ha passat? —vaig preguntar—. Ens han sentit?

Llavors vaig entreveure, dellà de la riera, un objecte que baixava lliscant sobre la neu. De seguida, estupefacte, vaig adonar-me que es tractava d'una maleta i, just al darrere, rodolant a tomballons, un home amb un abric de pells, que va quedar estès com un ninot a un parell de metres del corrent. Un crit angoixat de dona va ressonar en la vall.

—Maurice, Maurice!

En Pedro va arrufar les celles.

—Merda! Veus què han sentit, els isards?

Es va posar dret i, amb quatre camades, escopeta en mà, va arribar al rierol, que va salvar d'un salt. Jo li anava al darrere com una ombra. Vam trobar el tal Maurice de panxa enlaire, amb els ulls tancats. Era un home gran, la cara ampla i vermella, amb barba i bigoti blancs. Em vaig ajupir al seu costat per descartar que en Pedro no l'hagués tombat d'un tret. L'home va deixar anar un gemec i va obrir uns ulls

que es van omplir de terror quan, mirant de reüll cap a un costat, es va trobar a un pam dels canons de l'escopeta.

–Qui êtes-vous? –va preguntar-li en Pedro.

–Moi... Nous nous sommes perdus... Et vous?

Vaig dir-li que érem caçadors. L'home ens va preguntar si ja es trobava a Espanya. Li vaig aclarir que no, tot i que la frontera no era gaire lluny. Amb penes i treballs, l'home es va assegurar i es va palpejar el cos, mentre la dona continuava cridant el seu nom.

–C'est ma femme.

Es va girar cap a les Esquerdes:

–Je suis bien, Julie! Descend avec précaution!

Llavors va mirar al seu voltant.

–Mes lunettes...

Vaig localitzar les ulleres al costat de la maleta. En recollir-les, vaig veure que un dels dos vidres s'havia esquerdat. Mentre en Pedro l'ajudava a posar-se dret, vaig anar a buscar la dona. Embolcallada també en un abric de pells, calçava botes de muntanya i duia dues maletes, més petites que la del seu home. Vaig tranquil·litzar-la: el seu marit no tenia cap os trencat.

Ens van explicar que formaven part d'un grup de vuit, amb un guia, que es dirigia cap a Espanya, però que ells dos se n'havien despenjat en plena nevada. Perduts, veient que es feia de nit, havien reulat fins als boscos, on van trobar el redós d'una balma. Van encendre un foc cremant els fulls d'un llibre i alguns branquillons secs. Aquest matí, malgrat la boira que ho cobria tot, havien reprès la marxa cap als cims. Estaven perduts, però sabien que, caminant en direcció sud, tard o d'hora arribarien a Espanya.

Ja anaven a acomiadar-se per reprendre el camí quan en Pedro va insinuar-los que fóra més prudent baixar fins a la barraca per arrecerar-s'hi unes hores, a l'espera que escampés la boira.

–Vous êtes très gentil –va dir l’home–. Mais il nous faut gagner l’Espagne le plus vite possible.

Va afegir que confiava retrobar el grup a Setcases, a l’altre costat de la frontera. Hi havia una bona caminada, vaig pensar. Si no els guiàvem un tros, no hi arribarien mai. Es tornarien a perdre entre la boira i acabarien a la quinta forca, això si no s’estimbaven i es trencaven el coll. En Pedro devia pensar el mateix, perquè es va penjar l’escopeta a l’esquena i va agafar la maleta grossa.

–Allons-y.

Vam tirar amunt seguint el curs del rierol fins que vam deixar-lo a un costat per enfilat el camí de les Esquerdes. Jo duia les dues maletes petites. A mitja costa vam alentir el pas perquè l’home boquejava, ofegant-se. En una pausa, ens va dir que es deia Maurice Arnauld, i ens va donar una targeta on posava que era un advocat de Nimes. Els seus dos fills ja feia tres mesos que havien passat la frontera amb les respectives famílies i, després de travessar Espanya, els esperaven a Portugal, des d’on tots junts intentarien embarcar-se cap a Amèrica.

Poc abans d’arribar a les Esquerdes la boira es va anar aclarint. Un cop a dalt, vam fer una altra pausa per deixar que el senyor Arnauld i la seva dona recuperessin l’alè. El boiram que cobria les fondalades deixava les Esquerdes a la vista, pelades i punxegudes, amb el Canigó al fons, blanc de neu nova. Vaig allargar un braç cap al coll de Pal, entre dos cims.

–C’est là, la frontière.

Abans d’arribar-hi, vam fer encara dues llargues pauses més.

–Voilà! –vaig exclamar quan vam ser dalt del coll, allargant una mà cap a migjorn.

Per sort, la neu no havia pres de l’altra banda, on la boira també es dissipava. Vam indicar al matrimoni el camí

de Setcases. Si un cop internats als boscos es tornaven a perdre, només els calia seguir el curs de qualsevol riera, i tard o d'hora arribarien al poble. Els vam aconsellar trucar a la primera casa que trobessin. A Setcases, qui més qui menys, tothom vivia del contraban. Ben segur que els ajudarien a retrobar el grup, o almenys a esquivar la guàrdia civil.

En Pedro els va preguntar com s'ho farien, des de Setcases, per arribar a Barcelona. El senyor Arnauld es va arronsar d'espatlles. Només sabia que tot estava ben planificat i que, un cop a Espanya, no corrien cap risc.

En acomiadar-nos, el senyor Arnauld ens va abraçar efusivament i, després d'intercanviar una mirada inquisitiva amb la dona, es va posar una mà a l'interior de l'abric i en va treure un feix de bitllets de cinquanta francs. En va comptar deu i els va oferir a en Pedro, que va refusar-los. Tot ofès, el senyor Arnauld me'ls va allargar a mi. Veient que no feia res per agafar-los, me'ls va entaforar en una butxaca.

En Pedro i jo ens vam quedar palplantats al coll, veient com les dues figures anaven empetitint-se mentre davallaven.

–Jueus? –vaig dir.

–Segur.

Cames ajudeu-me cap a Espanya. Jueus espantats que pagaven bé a qualsevol passador que els guiés fins a la frontera. Ves per on, l'atzar havia volgut que fos també un bon negoci per a nosaltres. Vaig palpar-me la butxaca.

–Cinc-cents francs!

En Pedro va continuar de perfil, rígid. De primer em vaig pensar que em recriminava que els hagués acabat acceptant.

–Quin mal és?

No va replicar.

–Segur que en tenen les butxaques plenes. Ben mirat, ha

tingut la xamba d'anar a caure ben bé davant nostre. Si no els arribem a guiar...

Vaig forçar una rialla.

—¿Vols creure que en veure'l rodolar per la neu m'he pensat que l'havies mort d'una escopetada? Ja m'imaginava la cara de la Viuda quan ens veiés arribar amb un vell advocat de Nimes farcit de perdigons.

Les dues figures ja s'havien endinsat al bosc, però en Pedro semblava que s'havia quedat congelat i mut, amb els ulls encantats, perduts en la llunyania. Llavors vaig comprendre què li estava passant pel cap.

Un cop a la serradora, vaig asseure'm vora l'estufa. En Pedro es va estirar al llit, encara emmurriat, donant voltes i més voltes a la mateixa dèria, mastegant l'amargor que el corsecava.

Al cap d'una estona, vaig sortir a fumar una cigarreta. El sol fonia la neu sobre la pila de troncs, que semblava que havien entrat en combustió. La serradora estava envoltada de l'agradable calma d'un matí de diumenge, sense el tragí dels treballadors, amb les serres mudes. De la xemeneia de ca la Viuda en sortien blanques glopades de fum. L'Esquitx se'm va acostar, capcot i amb ulls de pena. Vaig deslligar-lo.

—Au, vés a rodar...

Va córrer disparat cap a la pila de troncs. Després de pixar-hi a gust, va enfilem xano-xano el corriol del riu.

Amb la cigarreta encesa, vaig asseure'm al banc, sota el roure. Tot fumant, considerava si fóra millor arraconar els calés que ens havien caigut del cel o gastar-los en roba nova i algun moble que omplís la buidor de les petites golfes que ocupàvem a la serradora. Vaig llençar la burilla quan ja em cremava els dits. Al cap de poc, vaig acostar-me a la porta de

ca la Viuda. Després de fer dos trucs, vaig entreobrir-la. L'aire feia olor de cafè.

–Yvonne?

Vaig passar cap a la cuina. Un bon foc crepitava a la llar. La Viuda, amb bata, es va girar cap a mi, la mirada sorneguera.

–Bonjour! I l'isard?

Segur que ja ens havia vist arribar amb les mans buides. Em vaig palpar la butxaca.

–Hem caçat francs, avui.

–Francs?

–Em poses un cafetó?

–Bien sûr. Assieds-toi.

Mentre li explicava alt per alt la inesperada trobada amb el doctor Arnauld i la seva dona, va servir-me una tasetta de cafè i un platet amb un tall de coca.

–Moi aussi fugiria, si fos jueva –va dir–. Tot abans d'anar sempre amb la por au cœur.

Mentre assaboria el cafè i la coca, em va tornar al cap la imatge d'en Pedro al coll de Pal.

–Qualsevol dia, en Pedro farà una animalada. Quan érem a la ratlla, m'he pensat que ja se n'anava cap a Barcelona amb els dos jueus.

Vaig fer un altre glop de cafè.

–Ja saps que fa temps que s'ho rumia. Avui ha vist que arribar-hi no seria tan complicat, potser. Si dos avis desorientats podien aconseguir-ho, per què no ell?

La Viuda em mirava, amb els braços plegats. Era una dona enèrgica, prou decidida i valenta per haver menat el negoci, sola, des de la mort del seu marit, ja feia alguns anys.

–Et une fois à Barcelone, quoi?

–Ja ho saps...

–Com pot ser tan imbécile? Il se ferait tuer!

No anava errada, segurament. A Barcelona només l'esperava, si no el pelaven pel camí, un judici sumaríssim i una ruixada de plom.

—No crec que pensi res, ja el coneixes. Senzillament, creu que ha d'intentar-ho.

—J'espère qu'il n'est pas sot à ce point. A veure si li obres els ulls.

—Ès tossut com una mula, i ho té entre cella i cella.

Vaig escurar el cafè. Mentre pessigava les engrunes de coca que quedaven al plat, la Viuda se'm va posar al costat. Vaig sentir el seu alè i el frec dels seus llavis a l'orella.

—Mon brave chasseur... —va mormolar, molt baixet.

Va fer-me un petó a la galta.

—Te'n fots, de mi?

—Mais non!

Em vaig posar dret. Era mig pam més alta. Vaig posar-li les mans a la cintura i, estirant-me, vaig besar-la als llavis. Després, mirant-la als ulls, vaig dir:

—De fet, hi ha una cosa que encara em preocupa més.

—Quina cosa?

—Que al final, si en Pedro passa la frontera, no ho farà pas sol.

Es va treure les meves mans de la cintura i va fer un pas enrere.

—Si ell vol anar a Barcelona, que hi vagi. Tu restaras ici.

—Ja m'agradaria.

—Tanta envie tens que te matin?

—Posats a triar, m'estimo més viure. Només que no el puc deixar sol.

Vaig veure que es posava a la defensiva, aspra.

—Per què?

—No ho sé. Potser perquè ell tampoc no m'hi deixaria a mi.

–Oh, mon Dieu!

Vaig intentar acostar-m'hi, però em va refusar amb un gest afectat, estenent un braç.

–Va-t'en, va-t'en avec lui.